

PUBLICUM
MERITORUM PRAEMIUM

Ünnepi kötet
Katsányi Sándor és Papp István
kilencvenedik születésnapjára

Második, bővített, elektronikus kiadás

Magyar Könyvtárosok Egyesülete
Budapest, 2021

Szerkesztette: Havas Katalin, Hegyközi Ilona, Sándor Tibor és Sonnevend Péter

Olvasószerkesztő: Kovács Katalin

Kiadó: Magyar Könyvtárosok Egyesülete

Nyomtatás: Elektroproduct Kft. – EPC Nyomda, Budaörs

Az elektronikus kiadásban megjelenő személyi bibliográfiák a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban készültek, szerkesztőjük: Honffyné Felhő Ágnes és Jávari Ferencné

Készült 150 példányban az ünnepeltek születésnapjára. Kereskedelmi forgalomba nem kerül. A kötet teljes anyaga az ünnepeltek bibliográfiájával kiegészítve hozzáférhető a Magyar Elektronikus Könyvtárban.

A kötet megjelentetését a Magyar Könyvtárosok Egyesülete támogatta.

ISBN 978-963-89260-5-0

ISBN 978-963-89260-6-7 (PDF)

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021>

Sipos Anna Magdolna
Párhuzamosságok és divergenciák

*Két szerzői profil: Katsányi Sándor és Papp István
publikációinak bibliometriai elemzése*

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.SiposAnnaMagdolna>

1. Bevezető

A szakmai szempontokra irányuló bevezetőt szubjektív prológus soraival indítom. A laudált kollégákhoz nem fűznek személyes kapcsolatok, nem ismerjük egymást. Az elmúlt mintegy fél évszázad hazai könyvtárügyének két prominens személyiségével nem állt módomban sem szakmai, sem személyes nexust kialakítani. A hozzájuk fűződő viszonyom egyoldalú: magam távolról nagy tisztelője vagyok szakmai és tudományos munkásságuknak, tartalmilag viszonylag jól ismerem azokat, könyvtári, könyvtártudományi nézeteikkel többnyire azonosulni tudok. Publikációik egy részét módomban állt a könyvtárosok egyetemi és főiskolai szintű képzésében és továbbképzésében több évtizeden keresztül kötelező, illetve ajánlott irodalomként is hasznosítani. A két könyvtártudós iránt megnyilvánuló tisztelem döntően ezekre az előzményekre épül, és köszönetükre ezért választottam publikációs tevékenységük bemutatását, elemzését.

Bevezetőm szakmai részében a dolgozatom tartalmát számszerűen alátámasztó adatokról és azok forrásairól szólok. A hazai tudományos közélet szereplői számára közismert, hogy 2009-től Magyarországon a tudományos publikációk és azokra történő hivatkozások országos, egységes közös és közhiteles regisztrációját a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) nevű adatbázis végzi. Ám ez a forrás mindkét szerző esetében használhatatlannak bizonyult, mert sem *Katsányi Sándor*, sem *Papp István* nem szerepelt abban. Ennek okát abban kell keresnünk, hogy mindkét szerző legaktívabb publikációs tevékenysége az ezredfordulót megelőző évtizedekre esik, amikor még nem volt MTMT nyilvántartás. Hasznos lett volna, de szinte lehetetlen vállalkozás, hogy a műveikre történő hivatkozásokat is bemutassuk, mert az analóg publikációs korszakra eső munkáknak a szintén az analóg világban keletkezett citációit szinte megoldhatatlan ma összegyűjteni. Ám az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtári Intézet Könyvtártudományi Szakkönyvtárának munkatársai – jó szakmai érzéssel és elkötelezettséggel – elvégezték mindkét szerző publikációinak jegyzékbe foglalását, és ezeket a listákat a bibliometriai elemzéshez rendelkezésemre

bocsátották. Ezekre a jegyzékekre alapozva készülhetett el mind a számszerű, mind a tematikai elemzés.

Dolgozatom célja, hogy megrajzolja Katsányi Sándor és Papp István bibliometriaival alátámasztott publikációs tevékenységének legfőbb attribútumait, és azok nyomán bemutassa a szerzők különböző szakmai életciklusai, státuszai és érdeklődési körei változásainak eredményeként reprezentálható főbb tartalmi ismérveket. A két szerző szakmai, tudományos életútjában számos párhuzamosság jelenik meg, de – amire már írásom címében is utaltam – jelentős divergencia is megfigyelhető. A jól érzékelhető párhuzamosságok ellenére sem lehet a dolgozat célja a két tudományos életút komparatív értékelése, elemzése, hiszen általánosságban is és ebben az esetben is minden kutatói, publikációs teljesítmény személyhez kötött, egyedi jegyeket, értékeket mutat. Míg Katsányi Sándor esetében a tudományos munka tartalmát főként az irodalom, az olvasásszociológia, az olvasáspedagógia és a könyvtárhasználat, a könyvtár- és irodalomtörténet, a könyvtárosok képzésével, a könyvtárpolitikával kapcsolatos kiadványok jelentik, addig Papp István érdeklődését a művelődés- és könyvtárpolitika, a könyvtárépítéstudomány és a könyvtárak funkcionális tereinek kialakítása, a könyvtári rendszer működtetése és működése, a könyvtárosok képzése, továbbképzése kulcsszavakkal lehet leginkább definiálni. Mindezek figyelembevételével a bibliometriaival adatok tekintetében kronológiai és kiadványműfaji metszeteket nyújtó adatsorokat dolgoztam fel, esetenként diagramok alkalmazásával. Bemutatom, hogy mely szakfolyóiratokban jelentek meg a szerzők publikációi, továbbá azokat a szerzőket, akikkel laudáltjaink szerzői közösséget alkottak. Terjedelmi és egyéb korlátok miatt a tartalmi elemzés tekintetében nem végezhettem el a teljes mélységet bemutató értékelést, de a legfőbb jegyekre rámutat majd írásom. Tekintettel arra, hogy a XX. század második fele könyvtárügye két prominens személyiségének szakirodalmi tevékenységét vizsgálom, ezek mellett – feltételezésem szerint – a szerzőkre összpontosító tartalmi elemzés háttérében felfedezhetőkké válnak majd a hazai és a nemzetközi könyvtárügy, továbbá az olvasással kapcsolatos ismeretek az 1950-es évek második felétől az ezredfordulóig tartó mintegy fél évszázadának fontosabb kontúrai, csomópontjai, meghatározó szakmai diskurzusai.

Mindkét laudált személyiség a könyvtárak, könyvtárosok, továbbá a hazai könyvtárügy számára sorsfordító, nehéz időkben volt a hazai és részben a nemzetközi könyvtárügy meghatározó alakja. Ez a ciklus három markáns, fundamentális változást, változtatást jelentett. Egyrészt fokozatosan és több-kevesebb eredménnyel, de át kellett alakítani a hazánkban történelmi

hagyományokkal rendelkező népkönyvtári szemléletmódot. Másrészt pedig a könyvtárügyet és a könyvtárakat fel kellett szabadítani az 1950-es évek köztörténeti és politikai eseményeinek következtében kialakult ideológiai, politikai agitáció elvtelen kiszolgáltatásának nyomása alól. Végleg le kellett számolni a könyvtárakat politikai diktátumok, elvárások és agitáció színterévé, a könyvtárosokat pedig harcos agitátorává, az olvasást napi politizálássá és ideológiai neveléssé züllesztett, nyomorított gondolkodásmóddal. Ezzel egyidejűleg új szakmai látásmódot és új könyvtárpolitikai szándékokat kellett megfogalmazni, elfogadtatni. A folyamat gyakran súlyos politikai és profeszszionális akadályokba ütközött. Mindezek miatt a szakmánk legjobbjai által képviselt stratégiai cél, a szolgáltatásokat és az olvasói igényeket a fókuszba állító, egységes rendszerként működő, mindinkább a public library modelljét adaptáló hazai könyvtárpolitikai cél és könyvtárügyi gondolkodásmód kialakítása, elérése hol közelebb, hol pedig távolabb került. A stratégiai cél elérése ugyan még mindig várat magára, de mindkét laudáltunknak elévülhetetlen érdemei vannak abban, hogy az 1960-as években idehaza meginduló könyvtárügyi és könyvtári modernizáció megalapozásában és kibontakozásában egy meglehetősen lassú, meg-megtorpanó, meg-meglóduló evolúciós folyamat fő vezérfonala az angolszász public library eszméjének megvalósítása maradjon a példa.

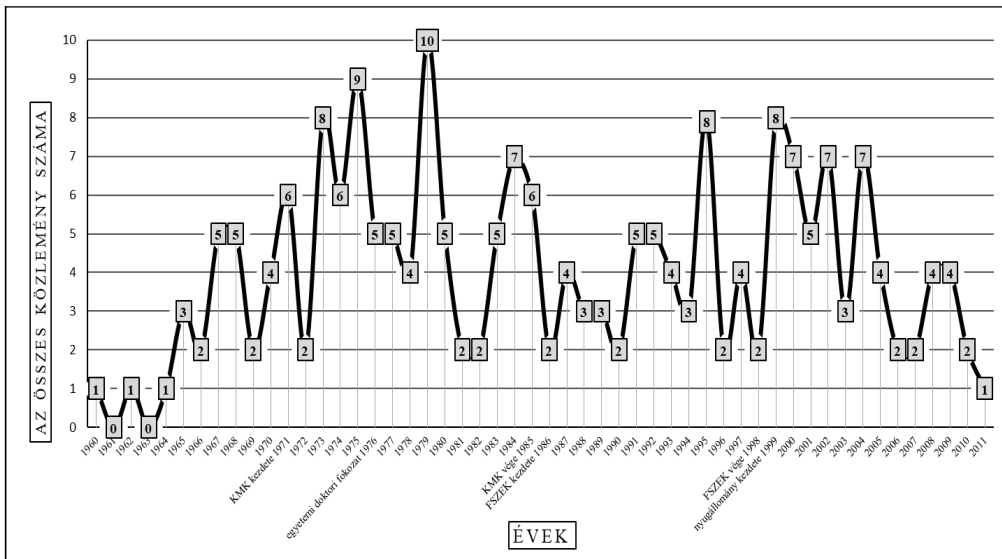
2. A két szerzői profil

2.1. Katsányi Sándor

2.1.1. A publikációk jellemzői kronológiai metszetben

Figyelembe véve a lehető legelfogulatlanabb sorrendet képező betűrendet, a két szerzői profil közül Katsányi Sándor publikációs tevékenységének bemutatása került az első helyre. A Könyvtártudományi Szakkönyvtár által rendelkezésemre bocsátott, 2021-ben készített közleményjegyzék 209 tételt tartalmaz, az írások keletkezésének időintervalluma 1960 és 2011 közé esik, így összesen 52 év szerzőnkhez kötődő publikációs ciklusra terjed ki. Ebben a periódusban két évet (1961 és 1963) leszámítva minden évben került ki szerzőnk keze alól valamilyen nyilvánosság előtt megjelenő munka, jóllehet azok száma meglehetősen nagy változatosságot mutat. Az alsó értékek évente egy-két publikációt tesznek ki, a legmagasabbak pedig nyolc-tíz művet mutatnak. Ez egyben azt is jelenti, hogy Katsányi Sándor a közlemények szempontjából aktív éveitől kezdve évente átlagosan valamivel több, mint 4 munkát jelentetett meg. A tel-

jesítmény még napjainkban, a publikációs kényszerek már-már terhes nyomásának időszakában is feltétlenül elismerésre, tudományos minősítésre méltó. Szerzőnk publikációinak évenkénti, kronológiai metszetű bemutatását az 1. diagram tartalmazza. Az évek és a hozzájuk kapcsolódó publikációk számán túl, a vízszintes tengelyen nevesítettük a szakmai és tudományos életút általunk legmeghatározóbbnak tartott fordulópontjait is. Később, Katsányi Sándor közleményeinek tematikai elemzésében is szerepük lesz majd ezeknek a csomópontoknak. A több mint ötven éves publikációs ciklusban jól érzékelhetően egymástól eltérő mennyiségi adatokat mutató szakaszok vannak. Az 1960 és 1970 közötti évtized a könyvtárszakmai publikációs életforma kezdetét jelentette Katsányi Sándor életében. A legtöbb közleményt mutató periódus az 1971-es esztendővel kezdődik és 1985-ben fejeződik be. A kutatások és az azzal szorosan összefüggő művek lényegesen megnövekedtek ebben a másfél évtizedben. Ehhez nyilvánvalóan hozzájárult a szerzői rutin és ambíció kialakulása, fejlődése is, de a döntő momentum – a Ceglédi Városi, majd a Veszprém Megyei Könyvtárban eltöltött mintegy tíz éves szolgálat után¹ – a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársai közé kerülés, továbbá a tudományos életút egy másik fordulópontja, az egyetemi doktori címért való folyamodás és annak megszerzése (1976) lehetett. A publikációs kronológia következő szakasza szintén összefügghet a szakmai életút újabb fordulatával: a KMK-ban eltöltött másfél évtized után, 1986-ban Katsányi Sándor a Fővárosi

1. diagram Katsányi Sándor publikációinak évenkénti megoszlása 1960 és 2011 között
A Könyvtártudományi Szakkönyvtár gyűjtése; szerkesztette a szerző

Szabó Ervin Könyvtárba került. Az *1. diagram* szemléletesen mutatja, hogy a munkahely és a munkakör változásai jelentős energiákat köthettek le, amelyek mellett kevesebb idő jutott kutatások folytatására, cikkek írására. Ezért a fővárosi könyvtári munkaviszony csaknem másfél évtizedében – a folyamatos publikálás megmaradása mellett – szerényebb mennyiségű a munkák száma. Ez alól csupán egyetlen esztendő, 1995 a kivétel. Katsányi Sándor életében a kutatási és a publikálási reneszánszot – a diagram tanulsága szerint – az ezredfordulót követő évek jelentették. Ez ismét kapcsolatot mutat a szakmai életút egy állomásával: a nyugállományba vonulással. Megszabadulva a hivatali kötelezettségektől, ismét több időt fordíthatott kutatásokra, amelyek alapján több műve jelenhetett meg. Az írások tematikus bemutatásakor majd még visszatérünk erre a kérdésre, de már most szeretnénk előrevetíteni, hogy a fővárosi könyvtára történetének új szemléletű, bravúros, gazdag primer forrásokból merítő, feldolgozása és az azzal kapcsolatos kiadványok, közlemények megjelentetése is erre a szakaszra esik.

2.1.2. A publikációk kiadványtípusonkénti megoszlása

A tudományometriai adatok hagyományosan és döntően az időszaki kiadványokban megjelent közleményekre fókuszálnak. Ezt a metódust gyakran, és tegyük hozzá, indokoltan hibájukként rótták, róják fel. Éppen ezért a kutatók publikációinak és hivatkozásainak regisztrációját végző nemzetközi vállalkozások a közelmúltban megkezdték a könyvtípusú kiadványok hasonló szempontú feldolgozását, elemzését is. Ezt a megközelítést érvényesítem akkor, amikor szerzőnk munkásságát abból a szempontból mutatom be, hogy a keze alól kikerülő művek mely kiadványtípusokba sorolhatók. Katsányi Sándor esetében a publikációk típusonkénti megoszlása azt a tudományometriában jól ismert tételt követi, amely a különböző diszciplínák, kutatási területek esetében napjainkban általánosságban érvényesül: a közlemények szám szerinti vizsgálatában minden más műfajt megelőzve a folyóiratokban megjelent publikációk vezetnek. Ám az egyes szakterületek között jelentős különbségek vannak a könyv- és a folyóirat-típusú kiadványokban közzétett munkák arányaiban. Jelen esetben azt mondhatjuk, hogy, jóllehet szerzőnk esetében is dominálnak a folyóiratcikkek (123 tétel), de azokhoz és az általános tudományometriai képletekhez viszonyítva igen magas arányú a könyvtípusú dokumentumok (71 tétel) jelenléte is. Mindezek alapján állíthatjuk, hogy a periodikákban közzétett dolgozatai mellett Katsányi Sándor az átlagosnál szívesebben írt könyveket is.

2.1.3. A publikációkat megjelentető időszaki kiadványok

A tudománymetria szabályai szerint egy szerző nyilvánosságra kerülő tudományos eredményeit többek között annak alapján is lehet minősíteni, hogy milyen rangú, minősítésű időszaki kiadványokban jelentek meg közleményei. Szerzőnk összesen 22-féle, döntően a könyvtártudomány és a könyvtári szakma folyóirataiban tette közzé műveit, de néhány írása azokon kívül, főként pedagógiai és közművelődési tematikájú szaklapokban is megjelent. Írásainak döntő része, 40 százaléka (49 tétel) a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*ban és a folyóirat különböző címen megjelent előzményeiben olvasható, de jelentős számú, arányaiban 22 százalék (27 tétel) munkája látott napvilágot a *Könyvtári Figyelő*ben, további művei 20 százaléka (20 tétel) a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Híradójában* is szerepelnek. A többi szakmai lap, mint például a *Könyv és Nevelés*, valamint a *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, továbbá – szakmai életútjával szoros összefüggésben – a *Veszprém Megyei Könyvár* és a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár évkönyve* is megjelenik a palettán, de az utóbbiakban olvasható publikációk száma és aránya lényegesen kevesebb, mint az első három folyóirat esetében.

2.1.4. A társszerzős munkák

Közismert, hogy egy szerző tudományos munkásságának mennyiségi és tartalmi összetételét karakteresen jellemzik szakmai kapcsolatainak publikációkban is megjelenő ismérvei. A következő részben ezeket a szempontokat vizsgáljuk. Katsányi Sándor eddig megjelent művei azt mutatják, hogy gyakran és szívesen írt társszerzőkkel együtt. Különösen érvényes ez azokra az évekre, amelyeket a Könyvtártudományi és Módszertani Központban töltött. A későbbi tudományos tevékenységében kevésbé jellemző a szerzőtársi közreműködés. Összesen 32 szerzővel működött együtt, és 66 közleménye jelent meg szerzőtársakkal közösen. Figyelembe véve a szerzőnket jellemző tudományos érdeklődést, az olvasásszociológia, a könyvtárhasználat és az irodalom iránti elköteleződését, egyáltalán nem meglepő a társszerzők névsora és az együttműködésben leggyakrabban megjelenő személyek rangsora sem. Legtöbbet az olvasásszociológia két prominens személyiségevel, Nagy Attilával és Gereben Ferencsel publikált. A hármójuk által összeállított, *Olvasásismeret* címmel közzétett jegyzet kiváló reprezentánsa a valamikori olvasásszociológiai, olvasáslélektani és olvasáspedagógiai műhely teljesítményének. A harmadik személy, akivel szinte összeforrt, fogalomná vált Katsányi Sándornak nemcsak a magánélete, hanem az alkotói neve is, *Könyves-Tóth Lilla*. A három emblemikus, számos kiadást megélt kötet, a *Fölfedezem a könyvtárat* és az *Órák a könyvtárban*, továbbá

az *Információ, könyv, könyvtár* kiválóan használható mankóját jelentették a könyvtár használatával kapcsolatos foglalkozásoknak. A szerzőtársak döntően a munkatársak közül, először a Könyvtártudományi és Módszertani Központból, később a „szabóervines” évek alatt ebből a könyvtárból kerültek ki.

2.1.5. Kísérlet Katsányi Sándor publikációnak tematikai meghatározására

Laudációm talán legnehezebben megfogható alfejezetében Katsányi Sándor közleményei tematikai összetételének meghatározására teszek kísérletet. Óvatos megfogalmazásomat két tényező indokolja. Egyrészt az, hogy szerzőnk tudományos munkássága nem csupán mennyiségileg, hanem tematikailag is igen gazdag, összetett. Másrészt pedig az, hogy a közlemények – természetüknél fogva – csak nehezen kategorizálhatók egyetlen tárgykörbe, minden mű tartalma többértű, minden publikáció jóval komplexebb annál, mintsem hogy egyetlen szegényes tartalmú tárgyszóval kifejezhetnénk. Ám tekintettel arra, hogy a könyvtári gyakorlatban ennek hagyományai vannak, és ha nem is tökéletes, de évszázadok óta működőképes, mégis megkísérlem a lehetetlent. Szerzőnk közleményeit címük, illetve tartalmuk alapján 14 tárgykörbe csoportosítottam, oly módon, hogy minden művet csak egyetlen kategóriába soroltam. Melléjük rendeltam a százalékos arányokat, amelyeket a forrásul szolgáló listából gyűjtöttem össze. Ezek alapján azt állíthatjuk, hogy laudáltunk írásainak döntő része, 65 százaléka négy tárgykörben jelent meg. Katsányi Sándor nevééről a szakmai közélet szinte automatikusan az olvasás, az olvasásszociológia, olvasáspedagógia és -pszichológia tárgykörre asszociál, és ezt igazolja is rögtönzött mintánk: közleményeinek egyötödét, 20 százalékát jelentik az ilyen tartalmú művek. Ehhez hasonló nagyságrendben foglalkozott közleményeiben könyvtárpolitikai kérdésekkel is. Az 1960 és 2011 közötti évtizedekben a könyvtárpolitikai kérdések sokasága merült fel: a különböző társadalmi csoportok, településtípusok könyvtárellátásának mikéntjétől, a szervezett olvasómozgalmaktól kezdve, az életen át tartó tanulás, valamint a közművelődés könyvtári szolgálatán, az informatika könyvtári megjelenésén és alkalmazásán és a megváltozott információkereső technikákon át, egészen a könyvtárakkal foglalkozó jogszabályokig, a könyvtári ellátásról szóló törvényig, továbbá a kialakuló információs társadalom könyvtári vonatkozásaiig. Katsányi Sándor közleményei mintegy színes tablóként rajzolják meg a mintegy fél évszázad legfontosabb könyvtárpolitikai arcéleit. Jóllehet első publikációja is történeti témájú volt, és az életműben, ha nem is túl gyakran, de rendre felmerülnek történeti kérdések, ám a könyvtártörténet mélyebb rétegeit bemutató közleményei csak az 1990-es évek második felétől jellemzők

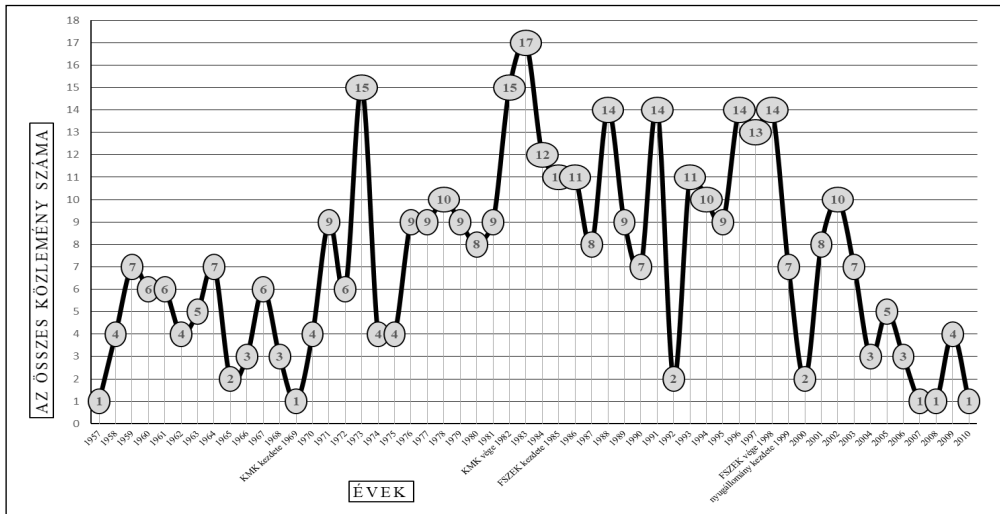
műveire. Ezekről az évektől kezdődően – hatalmas munkát fektetve a hiteles kronológia megrajzolására – elsősorban a Fővárosi Könyvtárral, Szabó Ervinnel és a főváros lakosságának könyvtári ellátásával foglalkozó művekkel jelentkezett. Ennek a munkának mintegy végkifejlete eredményeként látott napvilágot két kötetben, mintegy ezer oldalnyi terjedelemben, a gazdag primer forrásokból merítő, *A főváros könyvtárának története* (az 1. kötet 1945-ig, 2004-ben; a 2. kötet 1945–1998, 2008-ban jelent meg) című kétkötetes monografikus feldolgozás, amelynek második kötetét Tóth Gyula szerzőtársával közösen írta. A negyedik tárgykör, amelyben az előzőkhöz hasonló nagyságrendben adott ki közleményeket, a könyvtárosok képzése, továbbképzése. Ennek gyökereit részben abban kell keresnünk, hogy Katsányi Sándor szakmai életútja egybeesett a hazai könyvtárosképzés és továbbképzés kibontakozásának, megszilárdulásának, ellentmondásoktól, paradoxonoktól sem mentes, szakmai vitákban bővelkedő évtizedeivel, másrészt pedig abban, hogy a KMK-ban töltött utolsó éveiben annak oktatási osztályát vezette. Érdeklődéséhez bizonyára az is hozzájárult, hogy 1976-ban javaslatot dolgozott ki a középfokú könyvtárkezelő képzésre, továbbá az is, hogy szerkesztésében jelent meg a több kiadást, átdolgozást és utánnymást megélt könyvtárkezelői tanfolyam kiváló tankönyve, a *Könyvtár kezelése*. A közlemények további tematikájában jelentős szerepet kapott a könyvtárpedagógia, valamint a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárhoz kapcsolódó szakmunkák egész sora. Érdekesnek tartom, hogy a könyvtárhasználattal kapcsolatos ismeretek, amelynek kérdésköre számomra oly markánsan a Katsányi – Könyves-Tóth szerzői pároshoz kapcsolódik, csupán kisebb arányban jelenik meg a publikációs tematikában, bár a vele összefüggő könyvtárpedagógiával együttesen már lényegesen nagyobb részesedést mutatnak. A publikációs tematika többi elemei ezeknél jóval kisebb arányokat képviselnek, jóllehet fontosságuk, időszerűségük megkérdőjelezhetetlen.

2.2. Papp István

2.2.1. A publikációk jellemzői kronológiai metszetben

Papp István közleményeinek jegyzékét két részletben, gépiratos formában bocsátotta rendelkezésemre a Könyvtártudományi Szakkönyvtár. Az első lista az 1957 és 2006 között megjelent publikációkat tartalmazza, és a szerző 75. születésnapja alkalmából, 2006-ban készült, 3 példányban, gépirat formában. A második, kiegészítő lajstromot pedig a mostani, jeles alkalomból, Papp István 90. születésnapjára állították össze, és a 2006–2010 közötti műveket tartalmazza a gépirat. Dolgozatomban a két jegyzék összesített adataival dolgoztam. Az első listának a

publikációkon túl részét képezik még Papp Istvánnak azok a kéz- és gépiratai, amelyek ugyan nem jelentek meg, de tudományos, írói tevékenységének fontos részét képezik, és amelyeket a Könyvtártudományi Szakkönyvtár őriz. A teljesség igénye nélkül: szakdolgozat, tanulmányúti beszámolók, könyvtáráépületek, épületrekonstrukciók terveinek könyvtárszakmai véleményezése, szakmai kérdéseket tartalmazó levelek, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fejlesztésével, szakmai koncepciójával kapcsolatos tervek, a magyar könyvtárügy fejlesztésének szakmai koncepciója, könyvtárpolitikai írások, a könyvtárellátásról szóló törvénnyel, továbbá a magyar könyvtárosság etikai kódexével kapcsolatos iratok. Ez utóbbiak – publicitás hiányában – nem kerültek be sem a bibliometriai adatok közé, sem pedig a tematikai rekonstrukció-kísérletbe. A két lista összesen az 1957 és 2010 közötti 54 esztendő 394 közleményét tartalmazza. A több mint fél évszázad alatt szerzőnk keze alól minden évben került nyilvánosságra valamilyen tudományos igényű közlemény. Ezeknek száma erősen szóródik: az első évben egyetlen publikációja jelent meg, és voltak olyan évek is, amikor a közlemények száma jelentősen meghaladta a tíz tételt, 1983-ban, a legtermékenyebb évben pedig húszhoz közelített. A 2. *diagram* egyértelműen azt mutatja, hogy szerzőnk publikációk szempontjából legaktívabb éveit az 1969 és 1998 közötti három évtizedes periódus jelentette. A harminc év alatt hozzávetőleg azonos hosszúságú időt töltött el a KMK igazgatójaként, majd az OKT titkáráként, mint amennyit a FSZEK főigazgató-helyetteseként a nyugdíjba vonulásáig. Mindeközben több évtizeden át aktív szerepet vállalt a Magyar Könyvtárosok Egyesületében is: 1965-től egy, később, 1972-től több cikluson át folyamatosan az MKE elnökségének tagja volt; 1990 és 1994 között a főtitkári posztot viselte; majd 1994-től ismét elnökségi tag volt.² Ezek mellett komoly nemzetközi szintű pozíciókat is betöltött: több éven át az *IFLA Journal* szerkesztőbizottságának elnöke is volt. Mindegyik tisztsége egyben azt is jelentette, hogy alapos rálátása volt mind a hazai, mind pedig a nemzetközi könyvtárügy és könyvtárpolitika egészének formálódására, sőt maga is alakítója volt e folyamatoknak. A betöltött funkciókban elvárás lehetett ismereteinek, tudásának közleményekben, előadásokban történő megosztása, de láthatólag belső motiváció is vezették a publikációk megjelentetésében, ezt igazolja az is, hogy nyugállományba kerülése után is rendszeresen és nagy számban tette közzé műveit. Papp István szorgalmasan, szívesen vetette papírra gondolatait: az általam bemutatott 54 évet és az összes publikációi számát figyelembe véve évente átlagosan több, mint hét közleménye jelent meg. Ez olyan teljesítmény, amelyet még napjaink erősen megemelt követelményű tudományos minősítő rendszerében is kiemelkedő tudományos fokozattal jutalmaznának.

2. diagram Papp István publikációinak évenkénti megoszlása 1957 és 2010 között
A Könyvtártudományi Szakkönyvtár gyűjtése; szerkesztette a szerző

2.2.2. A publikációk kiadványtípusonkénti megoszlása

Fentebb, Katsányi Sándor publikációinak reprezentálásánál már részleteztük, hogy a kiadványtípusok miért fontosak a bibliometriában. Így követelmény, hogy Papp István esetében is bemutassuk ezeket az adatokat és arányokat. Papp István művei kiadványtípusonkénti vizsgálatának eredményei hasonlítanak más kutatási területek arányainak mintázatához: közleményeinek meghatározó többségét, 76 százalékát (298 tétel) különböző, és majd később részletesen is bemutatott folyóiratokban közölt munkák teszik ki. Ezekhez képest esetünkben a könyvtípusú dokumentumok ugyan jelentős számúak, 63 tétel, de arányuk a teljes publikációs teljesítménynek csupán 16 százalékát jelenti. Viszonylag sok közleménye jelent meg évkönyvekben, ezeknek egy része az OSZK évkönyveiben (a KMK aktuális évi munkájáról szóló beszámolók), továbbá a FSZEK évkönyveiben láttak napvilágot, és a könyvtár, valamint a közkönyvtárak fejlesztésének kérdéseivel foglalkoztak. Sajátos jegy, hogy Papp István gyakran megnyilvánult hírlapokban is, hiszen a könyvtári témák nem túl népszerűek a populáris sajtóban.

2.2.3. A publikációkat megjelentető időszaki kiadványok

A következőkben a publikációknak nyilvánosságot biztosító időszaki kiadványokat vesszük számba. A bemutatás csak a tudományos igényű szakfolyóiratokra terjed ki, nem tartalmazza a hírlapokban közzétett írásokat. Papp István össze-

sen 35-féle szakmai folyóiratban 320 publikációt jelentetett meg. Azok döntő része a könyvtárügy és a könyvtártudomány hazai és nemzetközi magfolyóirataiban került napvilágra, de néhány írása átkerült a társadalomtudományi, az információelméleti, továbbá – ritka kivételként – a mérnöki tervezés szakterület szaklapjaiba is. A táblázat adatai azt mutatják, hogy szerzőnk leggyakrabban a *Könyv Könyvtár Könyvtárosban* (116 tétel) és annak különböző címenek jelent előzményeiben, a *Könyvtári Figyelőben* (49 tétel), amelynek szerkesztőbizottságát több éven keresztül vezette, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár *Könyvtári Híradójában* (35 tétel), továbbá a *Tudományos és Műszaki Tájékoztatásban* (33 tétel) írt. Úgy tűnik, ezeknél a szaklapoknál mintegy „házi szerzőnek” számított. A preferált periodikákon túl még számos időszak kiadvány jelenik meg a palettán, de azok részesedése a teljes publikációs halmazból lényegesen szerényebb, és vannak olyanok is, amelyekben csupán 1–2 közleménye olvasható.

2.2.4. A társszerzős munkák

A Papp István társszerzői, szakmai kapcsolati hálójára vonatkozó adatok azt mutatják, hogy a publikációi mennyiségéhez képest meglehetősen alacsony a szerzőtársak száma, és hasonlóan kevés azoknak a közleményeknek az aránya, amelyet valakivel közösen jelentetett meg. Ez nem valamiféle értékmérő, hanem általában szerzői, kutatási területi jellemző: van, aki szívesen dolgozik másokkal közösen, és vannak olyanok is, akik ezt kevésbé preferálják, vagy a kutatás olyan, ami nem kíván teamben végzett munkát és eredményközlést. A szerzőtársakkal közösen írt közleményeinek száma 45 tétel, amelyeket rajta kívül 23 szerző neve jegyez. Közülük a legaktívabb szerzői együttműködése Horváth Tiborral (6 tétel), Kiss Jenővel (4 tétel), Futala Tiborral (4 tétel), valamint Urbán Lászlóval (4 tétel) volt. Az első három szerzővel elsősorban a könyvtárügy és a könyvtárpolitika, a könyvtári rendszer működéséről alakításáról értekeztek. Közülük külön szeretnék szólni a leggyakrabban megjelenő Horváth Tiborral történő publikációs együttműködésről. Az imént említett 6 közös munkából 5 tételt az opus magnum, a *Könyvtárosok kézikönyvének* öt kötetének szerkesztése jelenti, egyet pedig a számomra egyik legnagyobb hatású, ma is aktuális folyóiratcikk, amelyben a benne foglaltak is ma iránymutatásul szolgálhatnának, az *Együttműködés vagy rendszerszervezés*.³ Urbán Lászlóval a könyvtárépítéssel, a könyvtári rekonstrukciók, könyvtári funkcionális terek kialakításának kérdésében találtak egymásra. A többi, itt nem említett szerzőtárs is olyan szakmai munkát végzett, amelyek a Papp István-féle publikációs tevékenységhez, illetve az előzőleg már említett témákhoz tartalmilag igen közel álltak.

2.2.5. Kísérlet Papp István publikációnak tematikai meghatározására

Ebben az alfejezetben azt taglalom, hogy melyek azok a témák, amelyekben szerzőnk leggyakrabban és talán legszívesebben nyilvánult meg. A Katsányi Sándornál már alkalmazott ad-hoc módon kreált, tárgyi kategóriák mentén adok róluk áttekintést. Szerzőnk tudományos munkássága nem csupán mennyiségileg mutat magas értékeket, hanem tematikai szempontból is meglehetősen sokrétű, gazdag. Ezeknek tartalmát 23 témakörbe lehetett sorolni: a könyvtárügytől és könyvtárpolitikától a könyvtártudományi kérdéseken át a könyvtári statisztikáig és a bibliográfiáig. A statisztikai elemzés azt mutatja, hogy szerzőnk publikációs tevékenysége tematikájának egyik meghatározó motivációját jelentik a mindenkor betöltött státuszok; a legnépszerűbb kategóriákban rendre visszaköszönnek azok a nemzetközi és hazai pozíciók, amelyek Papp István aktív munkásságából ismertek. A másik halmazt képezik a pozícióktól függetlenül művelt területek. Elsősorban ezekkel a kitételekkel magyarázható a laudált eddigi munkássága tematikai megoszlásának mintázata. Az általa művelt tárgykörök között négy kiemelt témát találunk. Ezek rangsora a következő: könyvtárügy (73 tétel); könyvtárpolitika (60 tétel); Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (55 tétel); könyvtárépítéstudomány, funkcionális terek kialakítása (45 tétel). Ez a mennyiség a közlemények 59 százalékát teszi ki. A következő csoportba került a még mindig gyakran írást motiváló hét téma: Országos Széchényi Könyvtár (29 tétel), a könyvtárosok képzése, továbbképzése (28 tétel); könyvtárosok (16 tétel); a könyvtárak jogi szabályozása (12 tétel); a könyvtári rendszer (12 tétel); az IFLA (12 tétel); a Magyar Könyvtárosok Egyesülete (11 tétel). Ezek a teljes közleményhalmaznak mintegy 30 százalékát jelentik. A két csoport együttesen a teljes művek közel 90 százalékát fedi le, így – értelemszerűen – a még fennmaradó 12 témakör, mint például a könyvtártudomány, a könyvtári gyűjtemény, a könyvtári informatika, a katalógizálás, az olvasás, az iskolai könyvtárak, a történeti témák stb. a többihez képest szerényebb teret kaptak a szerző tudományos munkásságában. Amennyiben további elemzéseket is végzünk a közlemények tartalmában, úgy a háttérként rekonstruálhatók az 1960-as évektől az ezredfordulóig tartó évtizedek hazai könyvtárügyének és könyvtárpolitikájának legjellemzőbb fordulópontjai. A teljesség igénye nélkül itt most csupán néhány elemet mutatunk be ezekből. Az 1960-as évek tömeges könyvtári ellátásának kérdései, a különböző könyvtártípusok ismérvei, kialakulásuk folyamata, a működésük szakmai attribútumainak kidolgozása. A könyvtárosok képzési, továbbképzési rendszerének létrejötte, változásai: a különböző tanfolyamoktól a felsőoktatás különböző rétegeibe történő beeme-

léséig, továbbá az ezeket a folyamatokat kísérő viták, szakmai diskurzusok. Az 1970-es évek művelődéspolitikája a köz művelődésére irányuló fejlesztésének könyvtári vonatkozásai, a könyvtárak közművelődési funkciói. A korszerű, a könyvtári szolgáltatásokra fókuszáló, a dokumentumok és az információk széles körben történő eljuttatásának, a könyvtárak együttműködésében, egységben, rendszerszerű üzemelésében, továbbá az ezeket a folyamatokat segítő központi szolgáltatások létrejöttében és működésében döntő hatást gyakorló 1976. évi törvényerejű rendelettel kapcsolatos szakmai párbeszéd. Majd húsz évvel később az 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről, a könyvtári ellátás megszületését kísérő diskurzusok. Az 1970-es és 1980-as években megszilárdulni látszó szocialista könyvtárügy és az ezt kísérő, felívelő könyvtárépítészeti, könyvtárrekonstrukciós hullám tanulságai. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, amely jöllehet egyetlen nagy könyvtárat, könyvtári hálózatot jelöl, de a hazai könyvtárak számára mindig valamiféle mintát, követendő etalont jelentett, épületi és szakmai megújítási programja, amelyben Papp István főigazgató-helyettesként irányító szerepet játszott. Záróakkordként pedig az eddigi életmű két nagy ékköve: a Könyvtárosok kézikönyvének új kiadása, valamint a *Magyar könyvtárosság etikai kódexének* megalkotása. A Kézikönyvet Horváth Tiborral közösen Papp István szerkesztette, benne *A könyvtár épülete és berendezése* című fejezetet ő írta, mint ahogyan a kódex létrejöttében is laudáltunké volt a főszerep. És a sort még bizonyára folytatni lehetne, ám szerzőnknek a fenti folyamatokban vállalt valamennyi jeleskedését úgysem tudnánk itt pontosan felidézni.

3. Összegzés

A tiszteletét lerovó nincs könnyű helyzetben, amikor az elmúlt mintegy fél évszázad két ilyen fontos és az ország könyvtárpolitikájában és könyvtárügyében döntő szerepet játszó személyiség tudományos munkásságának értékelésére vállalkozik. Sajátos két könyvtáros sors Katsányi Sándoré és Papp Istváné, amelyekben nem csupán a könyvtárügy, hanem a köztörténeti események is mély nyomokat hagytak. Nem tudjuk, hogy a véletlennek, vagy a csillagok szerencsés együttállásának, esetleg valami más tényezőnek köszönhetjük, hogy szakmai életük kronológiailag párhuzamosan futott, és ugyanazon az ügyn, a hazai könyvtári szolgáltatások jobbá, eredményesebbé tételén szorgalmasan, elkötelezetten dolgoztak mindketten, de az bizonyos, hogy szerzőink nélkül ma mások lennének a hazai könyvtárak. Mindkét szerző gyakran lépett a szakmai

nyilvánosság elé különböző közleményekkel. A publikációik tartalmi elemzése azt mutatja, hogy azokban három helyen azonos hangsúlyt kapott a tematika, párhuzamosság látható: a könyvtárpolitikában, a könyvtárosok képzésében és továbbképzésében, valamint a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tárgykörében. E három kategórián túl azonban eltérő tartalmúak, illetve különböző nyomatékúak a közlemények. Ám amennyiben a párhuzamos és a divergáló elemeket összerakjuk, abból mintegy fél évszázad hazai könyvtárképének meghatározó szintézise bontakozik ki.

Jegyzet

1 PÉTERFI Rita. Egy értelmiségi műhely az olvasás szolgálatában : A KMK-ban folyó olvasáskutatás története. == Könyvtári Figyelő, Ú.f. 20. = 56. (2010) 4., p. 769-792. ISSN 0023-3773, eISSN 1586-5193 és Balogh Ferencné – Havas Katalin: Katsányi Sándor (is) 75 éves. == Könyv, könyvtár, könyvtáros, 16. (2007) 2., p. 54-56. ISSN 1216-6804, eISSN ISSN 2732-0375

2 HEGYKÖZI Ilona: Papp István a TTSZ tiszteletbeli tagja lett. == Könyvtárvilág, 2. (2014) 1. ISSN 2064-1443 Hozzáférhető: <https://mke.info.hu/konyvtarvilag/2014/02/papp-istvan-a-ttsz-tiszteletbeli-tagja-lelt/1181/#more-1181> [Megtekintve: 2021.07.10.]

3 FUTALA Tibor – HORVÁTH Tibor – PAPP István: Együttműködés vagy rendszerszervezés? == Könyvtári figyelő, 29. (1983) 5., p. 455-470. ISSN 0023-3773, eISSN 1586-5193